

Zatím co vývoj kultury právních knih, které obsahovaly zemské právo, vyvrcholil v Čechách Všehrdem již na přelomu 15. a 16. stol., nalézáme první právní knihy zemského práva moravského teprve na konci 15. století. Je to v první řadě soukromé sepsání platného tehdy obyčejového šlechtického práva moravského — kniha Tovačovská — které pořídil významný moravský státník Ctibor Tovačovský z Cimburka. Kniha Tovačovská vznikla na popud moravských stavů a měla nahradit Zemské zřízení. Pro svou poměrnou dokonalost byla oblíbena a hojně užívána. Na knihu Tovačovskou navázala pak druhá významná právní kniha — Drnovská — jež je vlastně pokračováním nebo doplněním knihy Tovačovské.

Kniha Drnovská (stejně jako Tovačovská) pojednává především o státoprávních vztazích Moravy k Čechám, o vzájemném poměru stavů a panovníka, o hlavních soudech a úřadech. Největší pozornost je však věnována praktické aplikaci zemského práva na soudech, při čemž výklad je ilustrován řadou soudních nálezů. Autorem knihy Drnovské, jež vznikla přibližně mezi rokem 1523—1542 je Ctibor Drnovský z Drnovic, výtečný znalec moravského zemského práva, jenž vystupoval také jako řečník (advokát) před zemským soudem a podílel se aktivně na kodifikaci prvního moravského zákoníka — Zemských zřízení z r. 1535.

Jako záznam feudálního práva obráží kniha Drnovská přesvědčivě jeho nespravedlnost a zjevné zvýhodnění vládnoucí třídy oproti masám poddaných. Zvláště ostře vystupuje tato tendence v ustanoveních o „odkladu“ — výkupu — z krevní msty při zabítí pána, rytíře a sedláka.

Obě knihy, Tovačovská i Drnovská, se staly hlavním podkladem práce kodifikační komise a mnoho jejich ustanovení bylo přejato do Zemských zřízení moravských z r. 1535

Z literatury:

V. BRANDL: Kniha Drnovská, Brno 1868.

H. JIREČEK: Právníký život v Čechách a na Moravě 1903, str. 328—329.

F. ČÁDA: Zemské zřízení moravské z r. 1535, Úvod.

LIST LACÍ OBYČEJNÝ O SLIB ANEBI O PENÍZE. „Ladislav Vyšehradský z Vyšehradu žalují urozeným pánům a urozeným a statečným rytířům a urozeným vládkám a moudrým a opatrným i též kněžím, řemeslníkům, sedlákům, kurvám, lotrům, šerhóm, katům i všemu stvoření na ty anebo na toho N. vyjebeného lháře — a to jmenem postav, zač jsou slíbili, za statek-li nebo o peníze, nebo o list, a pak je jmenuj jmenem jakožto tento nahořepsaný Ladislav je jmenovat bude dole; tím se spravíš — na Jiříka Turbousa z Valtic a na Pertulta v Sádku, kteřížto jsou mně slíbili za Bohuši Kepinu z Hoteřic za deset kop groší, v kteréžto sumě byl jsem jemu prodal kůň a oni mi za to slíbili a měli mi tu sumu dáti o vánocích minulých a ještě mi nic nedali. A já nahořepsaný Ladislav jsem je nahořepsané nešlechtné lhářské rukojmě své o peníze psaním svým napomínal, aby svému slibu dosti učinili a na poctivost svú aby pomněli, kdež jsem se toho doupomínati nemohl na zvybených lhářích o peníze, ješto ja, jim věře, na jejich slib svůj kůň Bohušovi Kepinovi z Hoteřic jsem dal a ni zvyjebení lháři o peníze mně podle slibu svého dosi nečiní podnes; kdež nevěřím

o nich jinače, než že jsou i jinými prvé též, jako mnú lhou, lhali o peníze a není jim na jejich slib hodno, nuzné vši svěřiti, neb více lhou než co dobrého jídají o peníze a nevěřim o nich jinače, že jiné živnosti nemají než tu, což sobě svú arcizvyjebenú lži o peníze dovedou. A protož já vás prosím všech stavů nahořepsaných, že se takových vystřihati ráčíte a budete, aby vás svými podvodnými sliby o vaše statky nepřipravili, jakož mně to učinili o peníze. A také prosím, kdožby tento list sňal, že jim anebo jednomu z nich jeho dodá. Dáno etc.“

A máš takové listy sespod propáliti, dírky dvě nebo tři. A také můžeš postaviti: „jestližeby kdo tento list strhl, nebo sňal, anebo spálil bez povolení mého, aby ten též a takový byl jako oni nahořepsaní lháři o peníze“. A to se proto dostavuje, kdyžby je již první listy velmi často strhali, aby práce neměl psáti a jich přibíjeti anebo přilepovati.

O NEOBYČEJNÉM LÁNÍ V LISTECH LACÍCH O PENIZE PRO PAMĚT. V Olomúci léta 1531 o svíčkách nález mezi Fabianem Bzencem z N. a Pavlem Štábovským z Žďáru: poněvadž Pavel Fabyánovi v listu lacím lotry a zrádce dával o peníze, a že pečeť jeho falšnú nazýval, že jest jemu Pavel neobyčejně lal a tak tím zavřino, že dosti jest na lhářích jmenovati v lání.

KDOŽ ZAČNE PRVÉ LÁNÍM A POTOM POHÁNÍ O PENIZE NEB O LIST. Byl pohnál Jan Kyjovský z Kyjovic Petra Bošovského z Polanky dávajíc mu vinu, že mu rukojmě jest na Bohuši z Kateřenic za etc. a že mu platiti nedbá. Petr tím šel, že mu o túž věc prvé láti počal, pak má-li tomu púhonu odpovídati? Páni nalezli: poněvadž Jan z Kyjovic prvé na Petrovi láním začal té sumy dobývati, že tomu púhonu Petr odpovídati nemá. A to se talo o sněmu v Brně léta 1527.

LEŽENÍ OBYČEJNÉ V ZEMI MORAVSKÉ, A JAK SE MAJÍ ZACHOVATI Z KNIH MĚSTSKÝCH BRNĚNSKÝCH VYPSÁNO. My Jošt, z Boží Milosti markrabí a Pán Moravský a my Prokop, z též milosti také markrabí Moravský a my páni zemští a Moravští vyznáváme, že jsme s radou a vůlí poctivých mužů, purkmistra, rychtáře a přísězných konšelů města Brna a my prvé jmenovaní purkmistr a přísězní konšelé města Brna vyznáváme, že jsme pro obecné dobré etc. Když různice byla mezi ležáky a hospodáři, tu jsme za právo nalezli: v každém městě a městečku, aby kterýžby člověk, páni anebo služební, vlehli a ležení drželi, se tak poctivě zachovali a tiše, aby žádného neurazili skutkem ani řečí. A kdož se tak poctivě a tiše má toho také žádný nemá uraziti. Hospodář má každému pánu dva groše a pacholku jeden groš každému stolovému jídlu počítati a nic více za víno celý den k obojímu jídlu počítati na každého pána s jeho pacholkem tři groše za stolem i po stole. Ale hospodář má jim piva dosti dáti k stolu k obojímu jídlu, jehožby más dva halíře platilo. A má na každý kůň den a noc půl měřice ovsa a sena za půl groše dáti za jejich peníze, jakž v hospodě obyčej jest. A ležáci kteříž ležení držeti mají, každého čtvrt léta s hospodářem počísti se mají a cožby dlužni byli, to mají ihned hotovými penězi zaplatiti. Item. Kte žžby pán v lázni mýti se chtěl, ten má týden groš od hospodáře míti s pacholkem svým; to jest rozuměti na těch pánuv služebníky, kteříž své na svém místě posýlají. Item. Ležáci mají obmysliti čeledi dobrotivě a láskavě za jejich práci a dílo, ješto jim posluhují.“

Ale již v novém zřízení jest, že za den a za noc na dvě osoby, na dva koně více utráceti nemá než půl zlatého totiž 15 groší bílých; a co více utratí, to sami plaťte. A snad

neplatili-li by hospodáři, že může jich koně prodávati, vyveda je po tři trhy. A zač můž je nejdraž prodati a to osvědčí, že mu za ně víc nedávali a z té sumy sobě zaplatiti a ostatek jim dáti. A ti ležáci jiné koně zjednejte a v ležení uveďte.

O VYVOLÁNÍ RUKOJMÍ NA DVOŘÍCH PANSKÝCH. Páni staří zprávu jsú učinili, že jsou to pomněli a viděli, že rukojmě vlehnúti nechtěli a na lání nedbali, když sú práva našly, aby k tomu právem připraveni býti mohli. Tehdy takové rukojmě, nestydaté lidi, připravovali jsou je k sobě k konci věřitelé vyvoláváním na třech dvořích panských: ale ten pán každý aby byl ženatý, nebo dvůr panský dokonaký nebýval, kterýž pán ženy neměl, než toho byl dokonaký, kterýž byl ženatý. A to vyvolávání bylo takové, že přijda věřitel Petr z Ořechového na páně Janův z Lomnice dvůr i vstúpil na lavici, když ten pán k stolu sedla jísti počal s svou čeládkou a prosil, aby list jeho čten byl. A když list přečten byl, tehdy po listu tato slova mluvil jest: „Pane Jene milý! na tvém dvoře jako ctného pána a před touto tvou družinou dobrou vyvolávám Závaši z N. nešlechetného člověka, kterýz mi se zapsal slovy svými a na jistotu slov svých pečet svú přiložil, kteroužto mne a sliby svými o mé peníze neb statek jest připravil. A co jsem jej k ležení napomínal, lál a haněl, za to se nic nestydl jako hanebný pes a pečetí své ode mně vyvaditi nechce, při mně ji nechal a kletotu svého a předkův svých oželel. Protož vyvolávám jej bez pečetí a kletotu rodičův jeho a jal o nešlechetného člověka, aby jste vy, pane předkem, i všecka tvá rodina i družina i jiní všickni dobří lidé se vystříhali a jemu nic nevěřili, aby vás sliby svými a pečetí svú nezradil jako mne. A na jeho pečet již nic nedbejte, neb k ní nepřísluší, ani k ní právo má, než já ji mám v své moci jako zavedlou a zapomenutou od něho.“ A to rá učiniti po 4 neděle pořád zběhlé na každý den vždycky při obědě nejeda ani pije až do 28 dní, to jsú 4 neděle a z toho dvoru nemá nikam odjížděti. A také v toho pána dvoru, na kterémž vyvolává, nemá nikdy jísti oběda ani píti, než, jakž to vyvolání udělá aneb dokoná můž dolů do hospody jíti k jídlu. A když již ty všechny dny tak dokoná, tehdy ten pán má jemu pod svú pečetí dostatečně svědomí dáti, že jest jej řádně na jeho dvoře vyvolal, a také co jest protrávil a utratil v těch čtyřech nedělích u jeho lidí, též mu to v svědomí dáti má. A pakli by ten pán v těch 4 nedělích pro potřebu svú z domu odjeti musil, tehdy má na místě svém poručiti, aby ten vyvolávání své proto předce vykonati mohl. A když tu tak vykoná jde na druhého pána dvůr a též tím vším způsobem jako na prvním vyvolává tolikéž dní a též ten pána povinnen jest jemu učiniti a svědomí dáti jako první. A potom jede na třetího pána dvůr a též tu tím vším způsobem a tolikéž dní jako prvé vyvolává; a když již to vykoná, též ten pán třetí jest mu povinnen učiniti o svědomí dáti má. A když již u těch tří dvorů těch 12 neděl, jakž se nahoře píše, vykoná a svědomí od těch tří pánuv přinese, že jest jej na těch dvořích vyvolal, před krále, markrabí neb pána země anebo pana hejtmána zemského; tehdy pán země anebo hejtman na JMti místě má plnú moc, toho věřitele zmocniti statku toho jistého rukojmě a jemu jeho dopomoci mocí svou a byly-li by dcky zemské otevřiny, jemu ten statek v jeho jistině a škodách nákladných vložit k dědičnému držení. A pak ten a takový vyvolaný nemá více to erbu požívati ani s ním kdo dobrý obcovati ani v žádném svědomí trpín býti, jakožto zapomenutý slibu svého a pečetí své. A mnozí z země pro takové vyvolávání vypovídání jsou a více se do ni nenavracovali jako bezectní. A pakli takový, čijíc se v tom, žeby o statek přišel, chtěl tejně statek svúj prodati a z země se vykrásti, prv nežliby se to vyvolání naš dokonalo, tehdy těm, kdož to u takových koupili, nespomáhalo proti věřiteli a ten věřitel, jestližeby nemohl svého postihnúti na tom jistém vyvolaném, tehdy mohl se zase navrátiti na první rukojmě a svého na nich dobývati, jakoby

tento mrtvý byl. Pro co pak takové právo již od dávna se na žádného nekonalo, toho příčiny se neví jiné než nepokojná léta a podstata mnohým zlým lidem.

O DOBRÉ VŮLE, JAK SE MÁ VÝSTRÍHATI A DĚLATI. Poněvadž ve všech listech dobré vůle se píše a postavují, dobrá vůle má dělána býti listem otevřeným na pergameně a šesti pečeti lidí dobrých (pánův neb z rytířstva) a s jis covú sedmú; neb by sice dobrá vůle moci neměla. A komuž se dobrá vůle tak dělá, tehdy ten má ke všemu právo, což v hlavním listu svědčí buď o dědictví, k zástavě neb k hotovým penězům a dluhu jako on sám ten, komužby list svědčil. A ačby kdo jednu dobrou vůli na druhú udělal, jakožto zlí lidé umějí, tehdy ta moc má, kteráž po listu aneb s listem hlavním jest. Ale kdož má list mocný od pána země, ten muž takové listy dáti dckami anebo poručenstvím, komuž se zdá, bez dobré vůle. A to dáni moc má též jako dobrá vůle skrze list mocný královský.

PŘÍPIS JAK MÁ DOBRÁ VŮLE DĚLÁNA BÝTI. „Já Rajmund z Lichtenburka vyznávám tímto listem obecně etc. že jakož mám list na pargameně nebo papíře s sedmi pečeti a šesti rukojmí, dobrých lidí, anebo pod méně pečeti, na statečného rytíře pana Zibřida z Budkova a na jeho erby, kterýžto svědčí na tisíc zlatých pod ourokem v něm postaveným, aneb jestližebý v kterém listu byla suma vyšší neb nižší, to podlé té sumy jakž v listu svědčí, v dobré vůli postav. A kdež pak v tom listu psáno jest, „kdožby ten list měl s mú dobrou vůli a erbův a věrných ruk mých, že ten má míti k těm ke všem věcem v tom listu psaným též právo a tůž moc jako já svrchupsaný Rajmund aneb erbové aneb věrné ruky moje, jakž pak ten list to v sobě šíře a světleji ukazuje a zavírá: i protož já jižpsaný Rajmund dal jsem a moci listu tohoto dávám sám od sebe i od erbův i od věrných ruk svých na ten list svrchupsaný i na to právo své v něm psané plnú svú dobrou vůli a svobodnú, urozenému pánu neb panoši a erbóm jeho, tak aby on pan N. z N. a erbové jeho k těm ke všem věcem v tom listu nahoředotčeném a psaném měl tůž plnú moc a právo jako já svrchupsaný Rajmund aneb moji erbové aneb věrné ruky jsme měli. Tomu na svědomí etc.“

V KTERÉMŽ LISTU NENÍ DOBRÉ VŮLE A ŽEBY JEJ CHTĚL DÁTI OD VĚRNÉ RUKY, KTERÁŽ TAM JEST V TOM LISTU A ŽE NENÍ ERB. Kdožby měl list na peníze hotové buď muž neb vdova na věno své na hotové peníze a žeby nesvědčil erbóm jeho než jedné věrné ruce jeho a žeby v něm nestála dobrá vůle; takový list může dán býti, komuž chceš, listem na pargameně s visutými pečeti na svědomí podlé tvé pánů nebo dobrých lidí; ale lépe jest, aby bylo pod sedmi pečeti to dáni.

Takto máš dáti: „Já Olympiad z Nejrova vyznávám tímto listem přede všemi, kdož jej uzíjí aneb čtúce uslyší, že jakož mám list hlavní s visutými pečeti na pargameně pánů — anebo dobrých lidí věnný nebo sice, jakýž jest, — na urozeného pána pana Heralta z Raxe na tři tisíce zlatých, kterýž svědčí mně nahořejmenovanému Olympiadovi a k mé věrné ruce urozenému vládce panu Symforianovi z Nosavek, kterýžto list již nahořejmenovaný já nahořejmenovaný Olympiad s svým dobrým rozmyslem a svých přátel radou dal jsem a moci tohoto listu dávám sám od sebe i erbův svých i od svých věrných ruk nahořepsaných ten nahořejmenovaný list i s tou sumú v něm psanou urozenému vládce panu Abdonovi z Křenova a jeho erbóm, tak aby on již psaný Abdon anebo erbové jeho mohli sobě té sumy v tom listu psané dobývati na jistci a rukojmích tak a tím způsobem jakž jsou se v něm zapsali beze všechny

překážky mé i erbův i věrných ruk mých v tom listu psaných. K tomu na svědomí svú pečeť etc. a připrosil jsem etc.“

Neměl-li by toho listu sám v své moci a žeby jej měl věrná ruka, tehdy můžeš postavit, aby toho listu sobě dobýval na jeho věrné ruce právem a řádem. Ale toho nevím zajisté, nemusil-li by ten sám, jsa živ, komuž ten list svědčí, své věrné ruky pohnat a ten list a pak toho, komuž jej dává, poručníkem udělati mocným v tom púhonu, pokudž sám živ jest. Neb by se snad púhonu obránil a řekl by, že z cizé věci ženeš, pokudž jest sám živ; než kdyžby on umřel, tehdy by již ten, komužby dání bylo, moh, o to pohnati.

O VĚRNÝCH RUKÁCH JICH PRÁVU. V kterémž listu jsú věrné ruky postaveny a že napřed svědčí jakož obyčej: urozenému etc. a jeho erbóm, tehdy po smrti toho, kterémuž list napřed svědčil, věrné ruky mají erbóm jeho ten dluh vyupominati a nad ním věrně učiniti. A jestliže by pak erbů nestačilo a žeby zemřeli, tehdy na věrné ruky to spadá všakž proto jestližeby nebylo řádně dané dobré vůle někomu aneb poručeno od napředpsaného, komuž list svědčil, aneb od erbů jeho. Také spadl-li by ten list na ten statek, nač ten list svědčí, na věrné ruky, proto nespadne na jich erby, než z jedné věrné ruky na druhú, ačby jich více bylo v listu než jedna, pokudž ten list zrušen není. A jestližeby pak ty věrné ruky zemřely a naten list, ačby nebyl zrušen, žádnému dobré vůle žeby neudělali, tehdy snad by mohl ten list na pána země spadnutí a ne na jich erby. Protož sluší sobě v tom rozum vzítí každému, aby se neoklamal. A též umřela-li by vdova a dobré vůle na list svúj věnný neudělala, na věrné ruky to právo její připadne.

O ODKLADÍCH HLAV PODLÉ PRÁVA. Když jest kdo zabit, pán neb zeman neb měštan a sedlák a přátelé se k tomu svolí, aby vrah jich přítele hlavu odkládal podlé práva, ač nejsou toho povinni učiniti a nemají k tomu nucení býti, než z své dobré vůle.

ODKLAD ZA PÁNA: Toto jest podlé práva odklad za pána, 500 hřiven gr. č. a 500 funtův vosku a 50 postavů sukna laciného a 500 mší a na ofěru jeden kůň s korouhví a na hrob sám padesátý má-ku pokoře jíti, bosý a prostovlasý, v košilech bez pásu a vrah meč v náručí nesa a má na hrob křížem lehnouti nosem dolů a zabitého přítel nejbližší má meč mezi jeho plecema koncem dolů držeti a třikráte se jeho optati: „již-li jsem tak mocen hrdla tvého jakož ty byl mocen bratra neb přítele mého?“ A když dí po třikráte: „již jsi, ale prosím pro Bůh, živ mne“ tehdy má ten říci: „nu již tě živím pro pána Boha“ a má jemu odpustiti a více nespominati toho účinku a ten vrah zase též tomu. A bývá ručeno za pokoj ode všech přátel z obou stran etc. A to se jest státi muselo p. Ctiborovi Tovačovskému z Cimburka, řečenému Kazka když bratra jeho, pana Jaroše z Hvězdíc na Nemetické hrázi zabili, kterýž těch peněz nevzav pro žádný užitek svúj ale za duši bratra svého oltář v Kartousích u Brna v Nové vsi nadál a ty peníze za duši bratra svého obrátil.

O ODKLADU HLAVY ZA ZEMANA. Odklad za zemana 50 hř. gr. širokých a 60 funtů vosku a 15 postavů sukna a 50 mší a ku pokoře jíti s 20 osobmi, též na hrob lehnúti, též se pokořiti, též přátelé býti jako na hoře stojí.

O ODKLADU HLAVY SEDLÁKA. Odhad za sedláka 5 hřiven gr. širokých a 5 funtů vosku a 5 mší a sám pátý ku pokoře jíti a jeden postav sukna a též učiniti ut supra. Než což přijde na ubrmany a smlouvy, může níže neb výše uloženo býti podle vůle stran a jakž příčinu smrti znají. A pakli nechtí k odkladu ani k smluvě (svoliti), mohou vrahovi právem smrt učiniti, jakúž mu právo najde.

Otištěné články jsou převzaty z edice V. Brandla, Kniha Drnovská, Brno 1868.